

Ido-Saluto!

Editita dal Germana Ido-Societo
4/2010

Bettina v. Arnim

pag. 12

J. W. v. Goethe

pag. 6 - 8

Historiala vagono dil subtera fervoyo Schöneberg

pag. 13 - 15

Kara lekteri!

Plu multe kam un monato ante nun ni kunvenis en Tübingen, ube la cayara Ido-kongreso eventis. Kontraste a plu frua renkontri cafoye ni esis observata intense da publika medii. Plura jurnali e mem tre konocata brodkast-staciono raportis pri ni e nia esforti favore la mondlinguo Ido. Kompreneble ta impulso plufortigas nia volo pluse laborar por la propagado di Ido. Nia revueto esez mikra moyeno sur ca voyo. En junio ni, la kin Ido-amiki Berlin, vizitis l'urb-arkivo di Dessau por explorar vivo e verko di Heinrich Peus, konocata socialdemokrata politikisto ed Idisto dum la ero di la Weimarala Republiko. Nia amiko Günter Anton skribis detaloza artiklo pri Peus, quan pro olua longeso ni ne povas publikigar en ica, ma erste en ula sequonta numero. Anke en ca numero vi povas lektar pri ula evento di la lasta mond-milito. 70 yari ante nun ta milito furiis en Europa. Du altra artikli di ca numero esas koheranta kun Berlin e tale indikas, ke la Ido-Saluto redaktesas da Berlinala Idisti, qui ja tre longe vivas en la Germana chef-urbo. Sub ica aspekto vi lektez anke la historiala artiklo pri la Schönebergala subtera fervoyo. Multa amuzo dum la lektado! Vi restez favoroza a ni!

Via redakterio

Joki

Existas du kauzi divenar instruktisto: julio ed agosto.

(autoro nekonocata)

Qua posedas pekunio, kompras automobilo. Qua posedas nula, mortas altramaniere.

(a: Fernandel)

Ka bone shirmita?

On audas tante multo pri la apta konduto dum sturmo, por exemplo, ke en automobilo ad ulu ne povus eventar ulo...

Mea amikino anke kredis lo – e nun el esas gravida.

(a: A. Engelke)

Jahreshauptversammlung 2010

Am 21. August 2010 fand im Rahmen des europäischen Ido-Treffens die Jahreshauptversammlung der Deutschen-Ido Gesellschaft in Tübingen im Viktor-Renner-Haus statt. Deutlich mehr als die Hälfte der Vereinsmitglieder waren an diesem Nachmittag erschienen. Der Präsident der Deutschen Ido-Gesellschaft, Frank Kasper, gab einen Überblick über die Aktivitäten des Vereins, des Vorstandes und der aktiven Vereinsmitglieder sowie einiger aktiver Interessenten seit der letzten Jahreshauptversammlung 2009 in Nürnberg. Er hob dabei besonders die erneute Teilnahme der Berliner Ido-amiki an der Sprachenmesse „EXPOLINGUA“ in Berlin im November 2009, die Herausgabe der viermal im Jahr erscheinenden Vereinszeitschrift Ido-Saluto sowie die Herausgabe der Tagebücher der Anne Frank auf Ido hervor. Anschließend trug Schatzmeister Dieter Schmidtchen den Kas- senbericht des Vereins für das Jahr 2009 vor. Aus dem Bericht ging hervor, dass das Vereinsvermögen wegen der ausgebliebenen Spenden und der erhöhten Aktivität des Vereins gesunken ist. Nach dem Bericht des Kassenprüfers Günter Schlemminger wurden der Kas- senbericht und der Tätigkeitsbericht des Vorstands lebhaft diskutiert. Der Vorstand wurde für das Jahr 2009 entlastet.

Anschließend wurde die neue Satzung der Deutschen Ido-Gesellschaft diskutiert und mit der notwendigen Zwei-Drittel-Mehrheit angenom- men. Die Neufassung der Satzung war vom zuständigen Amtsgericht in Berlin als Voraussetzung für die Anerkennung der Gemeinnützig- keit der Deutschen Ido-Gesellschaft empfohlen worden. Im Vergleich zur bisherigen Satzung sieht die Neufassung jedoch nur einige tech- nische Änderungen beim Wortlaut des Vereinszwecks und der Ver- wendung des Vereinsvermögens nach der Auflösung des Vereins vor. Unter dem Punkt Verschiedenes wurden viele Anregungen, Wünsche und Ideen für die zukünftige Arbeit des Vereins von den Mitgliedern eingebracht und diskutiert. Die Jahreshauptversammlung der Deut- schen Ido-Gesellschaft im Jahr 2011 soll am Rande des europäischen Idotreffens in Luxemburg im grenznahen Trier stattfinden.

Dr. Thomas Schmidt
(Vizepräsident)

Ido-kongreso internaciona 2010

Cayare ni – Idisti de 6 landi – renkontris en la universitatala urbo Tübingen. Dum 5 dii (19.-24. agosto) ni mustis interparolar precipue en Ido. Jurnalistino di brodkasto SWR 3 astonesis, ke ni interkomprenas parolanta Ido. El plurafoye questionis un Idisto to, quon altra Idisto dicis. Altra jurnalisto di la jurnalno ‚Schwäbisches Tagblatt‘ dum plura dii akompanis ni.

Tübingen profitis de nia renkontro, nam ni montris ye echopo sur la placo Holzmarkt, ke Ido esas vere internaciona, facile lernebla e bela linguo. Multa homi interesis pri Ido e bone estimis nia informfolio. Detlef Groth diskursis pri artificala linguo quale Volapük, Esperanto, Ido, anke Klingona e la maxim nova Na’vi. Lu respondis la questioni: Pro quo on bezonas linguo projetita? Ka li esas ankore necesa? Ka la Angla linguo esus la plu bona moyeno por interkomunikar? Il parolis pri pasinto e futuro di la plan-lingui. Quar interesati de Tübingen sequis nia invito por lernar Ido per mikra kurso.

Ni ne nur laboris en Tübingen, ni anke vizitis la kastelo Hohentübingen, guidadi tra l’urbo e la Franca quartero e la konvento Bebenhausen. Fine ni navigis per ‚Stocherkahn‘ (naveto, quon on duktas per bastono) cirkum insulo di rivo Neckar.

Certe nia renkontro ne havabus tala suceso, se nia amikino ek Tübingen Ingrid Suprayan antee ne penabus pri komfortoza albergo ed akurata jornordino kun bona restorerii ed instruktiva inspektadi.

a: M. Kasper

Venez a Luxemburgia!

La internaciona Idorenkontro 2011 eventos de 13ma til 17ma agosto en Echternach (Luxemburgia. Liti esas disponebla en albergo ed en hotelo. Ja nuntempe vu voluntas anunciar vua parto-preno. Detali esas publikgita balde.

German Ido-societo

Imaji pri la renkontro en Tübingen

T. Schmidt e D. Groth parolas kun interesanti

f: A. Zuraev

Partoprenanti en la kunsideo

f: gs

Saluti a la renkontro en Tübingen sendesis da:

Belgia: Yolande Juste
Brazilia: Geraldo
Chekia: Avinty Lanaikey
Finlando: Arto Moisio
Francia: Gaël Richard,
Lenadi Moucina, Robert Pontnau
Germania:
d-ro Vera Barandovska-Frank,
Ferdinand Möller
Hispania: Antonio Martinez

Italia: Tiberio Madonna
Japonia: d-ro Igor Wasilewski
Liechtenstein: Sandra Frimmel
Luxemburgia: Steve Walesch
Polonia: Beata Trawinski
Rusia: Igor Vinogradov
Suisia: d-ro Tazio Carlevaro
Usa: Brian Drake, Homululo,
Jerry Muelver
Wales: Nic Ap Glyn

Diversa vidpunti

“Se mea teorio pri la relativeso es exakta, la Germani dicos, ke me esas Germano, e la Franci, ke me esas civitano dil mondo.

Ma se ne, la Franci dicos ke me esas Germano, e la Germani, ke me esas Judo“.

Ansprache von A. Einstein in der französischen Philosophischen Gesellschaft in der Sorbonne am 6 April 1922

"Wenn ich mit meiner Relativitätstheorie recht behalte, werden die Deutschen sagen, ich sei Deutscher, und die Franzosen, ich sei Weltbürger.

Erweist sich meine Theorie als falsch, werden die Franzosen sagen, ich sei Deutscher und die Deutschen, ich sei Jude."

Atako kontre la trono di Newton

200 yari ante nun Goethe publikigis sua verko ‚Zur Farbenlehre‘ (pri la kolor-teorio)

Dum ula konversado kun Johann Peter Eckermann ye la 19esma di februaro 1829 Johann Wolfgang von Goethe deklaris: „Me ne prezuntas pri omno, quon me facis kom poeto, ma me esas fiero, ke dum mea

yarcento me esas l'unika, qua savas la vereso pri la desfacila kolor-teorio.“

Por konvinkar anke la publiko pri to, Goethe sparabis nek pekunio nek penado. Sua libro „Zur Farbenlehre“, qua editesis en mayo 1810 che Cotta en Tübingen, esis entote la maxim voluminoza di sua verko tatempe. Ed ol ne restis sen efiko. Precipue piktisti quale Philipp Otto Runge, William Turner e plu tarde Paul Klee e Wassili Kandinsky facinesis da l'idei di Goethe. Kontree la maxim multa ciencisti reagis kun ne-intelgenteso. Nam la princo poetala developabis sua kolor-teorio kom adverso kontre Isaac Newton (1643-1727). Dum ta diskutado il parolis anke ruda vorti.

Ciencisti quale Newton ofte violentas la naturo e tale developas idei, qui duras longtempe kom fantomi. Tale Goethe grunis, qua atribuis su ipsa ad altra speco di esploristi. To esas ne nur spiritoza e sagaca, ma ultre to anke “bona observanti, sorgema experimentanti e prudenta kolektanti di experienci”.

Goethe indignis chefe pri ula “violentema” experimento di sua kontratanto: Newton des-kompozabis la lumo di la suno per prismato aden la kolori di la pluvarko ed asertabis, ke la sun-lumo konsistas ek plura kolor-parti. Goethe forte kontestis lo e vice to deklaris, ke omna kolori realeskas erste per la polara koordinado di lumo e tenebro. Por exemplo la blueso di la cielo esas reduktenda, ke ni regardas la vera tenebroza spaco kosmala tra la hela, ma kelkete matida medio dil aero. L'exploristo poetala konsideris la sun-lumo kom ne-variebla. Nek posiblesas des-kompozar la blanka lumo aden diversa kolori, nek on povas kompozar ol per olti. Omna experimenti, qui manifestas ulo tala, esas ne-korekta od uzesas ne-korekte, skribis Goethe, qua hike simple eroris e ne-direte reprochis a Newton laborir ne-sorgeme.

Per propra experimenti ed observi Goethe ja 1793 atingabis qualesala ordino di la kolori e kom rezulto di to kreabis sua famoza kolor-cirklo. En ta esas kontenanta la kolori purpuro, flavredo, flavo, verdo, bluo e redbluo, a qui Goethe atribuis “bona” e “mala” qualesi. Exemple la koloro flavo korpizas lumo, pureso o varmeso, la koloro bluo tenebro, koldeso o vakueso. Komprenible la arbitrio di tala asertaji des-plezis a multa natur-exploristi. Tamen famoza fizikisto, la Nobel-premiizito Werner Heisenberg, prenis Goethe kom kolor-

teoriisto sub sua protekto. Heisenberg dicis, alre kam Newton, ke nultempe Goethe volis interpretar fizikale la kolori. Prefere il probis esplorar la sensal-etikala o psikologia efiko di la kolori a nia okulo ed anno.

Koncerne to Goethe precipue interesis kolor-kombinuri, de qui il klasifikis kelki kom “harmonioza”, altri kom “sen-karaktera”. La komponuro ek purpuro e flavo por exemplo esis por lu “ulo gaya e splendida”. Inverse il abominis la kombinuro ek bluo e verdo, pro to segun sua opinio ol esas “vulgara” e “repugnanta”, e segun la voco publika ol korekte kvalifikesis kom “folo-koloro”.

Newton e Goethe havis anke discernanta koncepti koncerne la rolo di la subjekto dum l’intelekto. Goethe defensas la subjektaleso en sua teorio, olqua proklamas la ne-mediata vereso di sensale perceptita fenomeneni. Od, quale Carl Friedrich von Weizsäcker skribis (en ula epilogo a la kolor-teorio da Goethe): Fenomeno nomizesas ulo, qua aparas, qua manifestas su. Ulo manifestas su ad ulu; objekto e subjekto esas juntita, se fenomeno eventas. Kontree a to Newton iris trans la fenomeneni. Dope il suspektis plusa strato di la realeso, konsistanta ek quantesale diferanta materio- e lumo-partikuli, quin deskriptar esas precipua tasko di la scienci. Cakaze on devas sempre separar strikte subjekto ed objekto.

Ica diferin pre-supozante, on povus anke dicar apogante a Heisenberg, ke la kolor-teorii di Newton e Goethe stacas l’una al altra en la relato di la komplementareso. Co signifikas, nula di amba esas strikte prenita ne-vera. Plu juste omna teorio reflektas un aspekto di la realeso, qua esas kompletigita dal altra.

Ma Goethe konsideris lo altre. Til la fino il rekuzis Newton e demandis adoptar morfological-integra konsidero-modo di la naturo vice analitikala racionalismo. En la yaro 1829 il deklaris sincere: “Me ya ne plus experiencos, ke matematikisto atingus la konsidero di la naturo malgre sua sorceratra konfuzajo de formuli”. Tri yari plu tarde Goethe mortis, adminime parte ne-refutita. Pos nombroza faliita peni por deskriptar la naturo *reduktionistale, ne poka natur-exploristi hodie itere promenas sur la traci di Goethe. Advere lo eventis ne ofte intence. Ma singla probon por ri-konstruktar ulo esplorinda ensemble pos la necesa analizo, on darfes nomizar ‘goetheanisch’ (Goethe-ala).

Rusa traci en Berlin ed lua cirkumajo

Recente eventis la Rusa-Germana festo en Berlin-Karlshorst, quan on festas omnayare. Ta evento motivizas me skribar pri loki en Berlin, qui referas a Rusia e lua habitanti, pri la ‚Ruskij Berlin‘.

Plura loki rimemorigas la Rusa caro Alexander la Unesma, exemple la famoza ‚Alexanderplatz‘ (placo di Alexander), Berlinani anke dicas kurte ‚Alex‘. Ta placo, situata en la centro di Berlin, recevis sua nomo okazione ula vizito di caro Alexander. La Prusiana reji mantenas amikeso kun la cari. Proxim la ‚Alexanderplatz‘ on trovas kelka Alexander-stradi. Dum la duadeka yari di la pasinta yarcento multa Rusi vivis en Charlottenburg, pro to ta distrikto anke nomesis jokeme ‚Charlottengrad‘.

La diplomacala reprezenteso en Berlin komencis 1706, kande Peter la Granda kontakteskis Prusia. La ambasaderio an la avenuo Unter den Linden (sub la tilii) kreesis dal arkitekto Eduard Knoblauch.

En l'urboparto Wannsee esas la komono Nikolskoe. Ica nomo signifikas „apartenanta a Nikolaus“. La historio di la lignala ‚Russisches Haus‘ (Rusa domo) en Nikolskoe esas ligita kun la Prusiana-Rusiana frateso armala kontre Napoleon e la amikeso di caro Alexander I. kun rejo Friedrich Wilhelm III. La Rusa domo esas imituro di dometi di Rusa rurani. Nikolskoe esas konsakrita a la frato di Alexander I. ed a la bofratulo di Friedrich Wilhelm III. La maxim olda filiino di rejo Friedrich Wilhelm, Charlotte, konoceskis la fratulo di la caro, Nikolaus, lor la vinko-festo pri Napoleon 1814/1815. Li mariajis su 1817 en Rusia. En Nikolskoe anke stacas la kirko ‚St. Peter und Paul‘ segun Rusa stilo.

La Rusa-ortodoxa katedralo ‚Auferstehungskirche‘ (Rezurekto di Kristo) en la Hohenzollerndamm konstruktosis da Karl Schellberg komise la Prusiana Direkterio por Konstrukto e Financi. Ol esas trinava baziliko segun Rusa-Bizanca stilo kun tektokupolo, ronda lanterno, onyonatra kofio e quar onyonatra turmeti. La *ikonostaso derivas de la kirko preiranta, originale de anciena kirko apud Warszawa.

En la urb-parto Tegel trovasas tombeyo por Rusa-ortodoxa religiani. Caro Alexander III. sendabis 4000 tuni de suli ek 50 regioni di Rusia, por ke la mortinti povis repozar en patriala sulo. En la mezo dil areo quadratal esas kapelo simila la Bazilius-katedralo en Moskva. Hike on trovas inter altri la tombo di famoza

kompozisto Mikhail Glinka, ma anke tombi di prominenti, qui fugis pos la Oktobrala Revoluciono 1917, inter li la granda kantisto Waryagin.

En Potsdam, vicina urbo di Berlin, on povas vizitar Alexandrovka, famoza Rusa kolonio. L'unika kolonio en Germania esas parto di la mondala heredajo kulturala. La vilajeto esis konstruktita segun deziro di la Prusiana rejo Friedrich Wilhelm III. en Rusa stilo. Granda gardeni cirkumas la ligno-domi. Du alei formacas granda Andreas-kruco, por respektar l'apostolo kristana Andreas. Alexandrovka naskis dal amikesala relati inter Prusia e Rusia. Amba suvereni, la rejo e la caro, konkordis generale bone. La domi servis kom hemo por la Rusiana kantisti dil unesma Prusiana guard-regimento. Del olima Rusa lojanti presente nur du familii vivas en la kolonio, le Shishkov e le Grigoriev. Ye Alexandrovka on anke konstruktis por la koloniani la Alexander-Nevski-kirko. Hodie monument-protektanti, restauristi e proprieteri laboras komune koncerne la futura konservado. En la muzeo en Alexandrovka on povas saveskar la detaloza historio dil ami-

La monumento di Rusa so
qua salvis Germana infant
la memoreyo Berlin-Trept
Skulptisto: J. Vuchetich

Tipala rurdomo de Rusia e
kolonio Alexandrovka.

Ca monumenteyo trovas
olima sektoro Britana di B
nefore de la Brandenburge

keso Rusa-Germana.

Hodie en diversa urbala quarteri di Berlin trovesas kelka granda supermerkati, quale la ‚Yubileni‘ o la ‚Stolichnaya‘, ultre to multa butiki, diskoteki e restorerii. Un de la maxim konocata skriptisti Rusa esas Vladimir Kaminer, qua lojas en la distrikto Marzahn. Kaminer skribis la ‚Russendisko‘ en Germana, e ne en sua matrolinguo Rusa. En la centro dil urbego trovesas la granda Rusa Domo por Cienco e Kulturo, en qua omnayare eventas la ferio EXPOLINGUA. Ibe on povas studiar la Rusa linguo.

En Berlin multa loki hodie memorigas la vinko en la Granda Patriala Milito (quale la Rusiani dicas), exemple la monumenti en Treptow, Tiergarten e Schönholz, e la muzeo en Karlshorst. Hike en Karlshorst la chefi di la Reda Armeo e di la ‚Wehrmacht‘ (German armeo) signatis la oficala fino di la Duesma Mondmilito en edificio, quan servas nuntempe kom German-Rusa muzeo. Prezente Germani e Rusiani festas komune hike en Karlshorst, nam nun esas ja de longe paco.

(a: es)

↑
ldato,
o, en
ow.

en la

→
s en la
erlin,
er Tor.

Bettina von Arnim

Ja dum sua yuneso el efektigis robusta skandalo en Weimar. Bettina von Arnim adoris Johann Wolfgang von Goethe, quo kun-portis violentema ago kun ilua spozino Christiane e de qua rezultis domo-interdikto a lu. Tamen el esis plu multo kam la ‚Tollhäuslerin‘ (alienacikino), quale la ‚Dichterstern‘ (poetala princo) 1812 nomizis elu. Pos la morto di sua spozulo – Achim von Arnim, qua kun sua fratulo Clemens editabis la kolekto ‚Wunderhorn‘ (marvelo-korno) – Bettina von Arnim developesis ad autorino politikala; la nobela muliero adheris a la partiso di la sociale febli, la politikale persekutiti e la sen-yura Judi.

Elisabetha Catharina Ludovica Magdalena Brentano, quan on klamis Bettina, naskis ye la 4esma di aprilo 1785 en Frankfurt am Main kom sepesma filio di la grand-komercisto Pietro Antonio Brentano de la Lombardei, qua direktis en la ‚Haus zum Goldenen Kopf‘ (domo dil oratra kapo) florifanta komerc-domo. Lua matro esis ula naskinta von La Roche, amikeskinta kun Goethe e posedanto di kelka amor-letri di la plu tarda ‚Dichterstern‘. Bettina, qua

del infanteso esis intime ligita a sua fratulo Clemens, kreskis en ula eduk-e literatur-amanta domo. Importanta heredajo posibligis ad el de 1802 vivar relative ne-dependante en Frankfurt, sub laxa tuteleso, ube el prenis privata muziko- e desegno-lecioni ed ube danke a sua nomo el havis aceso a kompetenta cirkli artistala e ciencistala.

Pos spozala aprobo la sisopla matro komencis koncentrar su a sua propra kariero kom autoro. En ‚Dieses Buch gehört dem König‘ (ca libro apartenas a la rejo) el artikulis la premartala demandi; en la ‚Gespräche mit Dämonen‘ (konversadi kun demoni) el bilancis la sociala neyustaji. Nur lua granda nomo ed importanta intercesanti protektis lu kontre persekuteso policala. Pro ica Damokles-glavo el ne imprimigis sua spektakloza ‚Armenbuch‘ (povrilibro). Bettina von Arnim vivis alternante en Wiepersdorf e Berlin. Dum sua oldeso el okupis su pri verki da la frua socialisti, anke el renkontris Karl Marx. El mortis 1859 en Berlin. Lua tombo trovas en Wiepersdorf apud Jüterbog.

Artiklo da Martin Stolzenau, ek „Neues Deutschland“ (27.3.10) (t: gs)

Solvo dil enigmato: 1. Sri Lanka; 2. Nippon; 3. Baltiko; 4. Georgia; 5. Inuit; 6. Indiani; 7. Samani; 8. Malvini; 9. Eire; 10. Euskadin 11. Siam; 12. Choson.

Solvo-vorto: Kolonialismo

100 yari subtera fervoyo en Schöneberg

De vilajo a grand-urbo

Schöneberg, unesmafoye mencionita dokumentale 1264, esis originale ula strad-vilajo pratala sude di Berlin. La situeso inter la rezideyi di la Prusiana reji – Berlin e Potsdam – kun-portis, ke l’unesma Prusiana chouseo esis konstruktita meze tra la vilajo, qua komence developesis ad ula suburbo kun vilai, pose a kolonio sub-urbala por richeta borgezi de Berlin. La nombro di la habitantaro augmentis de 4555 (1871) tra 62695 (1895) a 95000 (1900). 1897 la yuro urbala koncesesis a la komono. 1920 Schöneberg (kun Friedenau) divenis distrikto di Groß-Berlin ed esas hodie quartero en la distrikto Tempelhof-Schöneberg.

Projeti konstruktala por rapida treno

La administraro di la komono, plu tarde la magistrato, devis suciar pri multa urbala aferi por atraktivigar l’urbo por richeta en-migranti de Berlin egardante alta imposti, e por apertar tereno konstruktala. 1904 ol querabis ofro por rapida treno segun la sistemo Langen, ula pendanta treno, qua ja existis en Barmen-Elberfeld (hodie Wuppertal), ma ol konsideris ta sistemo kom ne apta. On projetis konstruktar future trans la frontiери di Schöneberg prolonguro di la propra rapida treno adsude e precipue vers la nordo aden la mezo di Berlin. Ibe existis depos 1902 la subtera fervoyo di la Berliner Hoch- und Untergrundbahn AG, kun qua la reton on volis juntar. La fervoyo en Berlin erektabis da Siemens & Halske, ed on direktis su a ca firmo pro l’ekzekuto di la propra konstrukt-projeti.

Ekzekuto di la konstrukto

L’ofro da Siemens & Halske esis asumita. La magistrato decidis konstruktar la lineo komencanta de Nollendorfplatz tra la stacioni Viktoria-Luise-Platz, Bayerischer Platz e Stadtpark til la finala staciono Hauptstraße en longeso de 2,9 km. Ye la 7esma di septembro 1908 la asembluro di la deputati urbala facis rezolvo pri lo. Ja ye la sequanta dio l’unesma spad-stroko ekekutesis.

Dum la konstruktado di la lineo on obediis la normi di la Berlinala fervoyo. La mezuri di la tunelo, la korento-provizado e la vagoni korespondis kun la Berlinala modelo. Pro ke unesme devis vehar

stacioni de 45 m kom suficanta; ampliguri esis prontigita. La staciono Nollendorfplatz erektesis kom provizorajo, por trans-irar al alt-fervoyo on konstruktis tektizita paseyo. Dop la finala staciono Hauptstraße genitesis ula repareyo por la 12 vagoni furnisita da MAN, ed ye lua proximeso ula transformatoro-staciono por la korento-provizado. Remarkinda esas, ke l'evaluita spensi de 13,9 milion Mark abasesis distingeble a 12,7 milion Mark.

Trafiko

Ye l'unesma di decembro 1910 on inauguris l'unesma komunala U-Bahn (subtera fervoyo) en Germania. De la komenco existis tarif-komuneso kun la Berliner Hochbahn-Gesellschaft (Berlinala alt-fervoyala societo), qua 1911 anke asumis la trafik-direktado di ca fervoyo.

Pro la kreskanta trafiko 1912 plusa sis vagoni furnisesis. 1926 pos la prontigo dil des-charjanta lineo dil alt-fervoyo on povis produktar la relo-junto kun ca. La staciono provizora Nollendorfplatz demolisesis, la repareyo klozesis. La nova subtera staciono Nollendorfplatz posibligis nun la trafiko direta a Kottbusser Tor o Warschauer Straße. 1933 la staciono Innbrucker Platz dil S-Bahn (urb-fervoyo) apertesis. Tatempe la subtera staciono Hauptstraße anke recevis la sama nomo.

Dum la Duesma Mondmilito la konstrukturo di la Schönebergala subtera fervoyo grave domajesis. Erste 1951 la staciono Stadtpark riapertesis kun la nomo Rathaus Schöneberg.

1971 on parkonkluzis extensita labori ye la konstrukturi di la lineo. La konstrukturi dop la staciono Innsbrucker Platz esis abandonita, ibe hodie esas la automobil-voyo urbala.

Ye la Nollendorfplatz la direta relo-junto ne plus existas, la lineo, depos 1966 nomizita kom U4, do esas limitizita ad olua originala longeso.

Voyo experimentalala

Plurfoye la lineo U4 uzesis por probar nova tekniko e teknologio. 1957 on probis la aboliso di la treno-expediisti e l'expedio di la treni da la treno-akompanisto. Ma on decidis por to, lasar la treno-expediisti sur la stacioni e vehigar la treni da un viro, sen treno-akompanisto.

1967 la treni en la reto di la subtera fervoyo kom unesma esis provizita per radiofonili. Kande plu tarde anke la movebla telefonado posibligeris en la tunelo por la pasajanti, sur ca lineo komencis la probo. 1981 komencis experimenti por la tot-automata funcionado. Oli servis kom pruvo, ke ica sistemo esas kapabla, ma malgre pozitiva rezultaji en Berlin l'experimenti ne durigesis. Anke la intertempe generale instalita ‚Zugfahrerselbstabfertigung‘ (la trenestro havas anke la devi dil expediisto e la akompanisto) 1992 probe instalesis.

Omna experimenti esis favorata da to, ke la relative kurta lineo U4 trafikale ne esas koheranta kun la restanta reto e des-ordino ne esis expektenda.

Nuna stando

Malgre multa transformi konstruktala la permananta uzanto e la vizitanto di la lineo povas ankore admirar multa mantenanta detali di la stacion-arkitekturo e -dekoruri de la genezo di la fervoyo. Omna stacioni esas sub monument-rotekto. La vagoni de 1910 esas desmuntita, nur ye la staciono Klosterstraße (U2) on povas admirar duima vagonkesto. Okazione la jubileo eventos extensita fest-programo, dum qua anke treno-trafiko historiala realeskos.

Extensita ofro di literaturo existas, per qua on povas saveskar plusa detali.

(hw, gs)

Insertajo

Nova libro publikigita:

Guti de ombro e guti de lumo

Poemi en Ido da Tiberio Madonna, 2010, Caserta, Italia,

60 pagini, EUR 5,00

On povas komendar la libro sendante letro a:

Tiberio Madonna
Via Giotto 43
I-81100 Caserta
Italia

ed inkluzante la pekunio en la kuverto di la letro.

Por eventuala plusa informi skribez a la sama adreso supera o sendez e-mesajo a: gutipoemi@libero.it

Konquesto kontre omna reguli

Dum la matin-krepuskulo di la nonesma dil aprilo 1940, sen deklaro di milito, kun violaco di existanta kontrati e sub la ne-suspektinda sekret-nomo ‚Weserübung‘ komencis la atako di la Germana ‚Wehrmacht‘ kontre la neutra Dania e Norvegia. Per to Hitler e la ‚Oberkommando der Wehrmacht‘ (OKW, chef-komandantaro di la militistaro), qui pos la quika vinko kontre Polonia volis durigar la atako kontre Westeuropa, unesme direktis la nexta atakado vers Nordeuropa.

Precipue la ‚Oberkommando der Kriegsmarine‘ (chef-komandantaro di la milit-navaro), komandita da Großadmiral Raeder, balde pos la komenco di la Duesma Mondmilito insistis krear Germana bazi militistala en Norvegia por eludar la Britana navaro, qua kontrolis sat komplete la Shetland-Norvega mar-stretajo. Tale posibligesus direkta voyo a la nordala Atlantiko por la navala milit-atako kontre Anglia. Samtempe la kontrolo di Norvegia devis garantiar la transporto di tre valoroza Sueda erco, ne-renuncebla por la Germana milit-ekonomio, tra la Norvega rivo-proxima maro. Nam 75 po cent di la 15 milion tuni de fero-erco, importacita omnayare da Germana, venis de la nordala Suedia. Ma dum la vintro la glacio baris la voyo dil erco trans la Baltika Maro. Pro to on mustis transportar ol surtere per la tale nomizita erco-treno a la sen-glacia Norvegana portuo Narvik, e de ibe per navo a Germana.

Dum la vintro 1939/40 Norvegia venis aden la viz-lineo strategiala ne nur di Hitler-Germania, ma anke di Britania, qua anke recevis Sueda erco trans Narvik. Winston Churchill, unesma ‚lord‘ dil admiralaro, insistis en la Britana kabineto pri rezolvema aranji por interrompar la Germana erco-transportado alonge la Norvega rivo. „Lo efektigus grandega indijo de fero-erco, per qua Germana povus venar ad ula krizala situeso”, il prognozis en ula memorando de la 16ma di decembro 1939. Por to la posibleso semblis veninta, kande ye la 30esma di novembro la Soviet-Finlandana milito komencis. Anglia e Francia projetis komuna interveno militistala favore Finlando trans la nordo di Norvegia e Suedia. Samtempe posibligus okupar la Sueda erco-mineyi di Gälivare e minacar la nordala flanko di Hitler-Germania. Ma la fino di la milito ye la 12esma di marto 1940 (paco di Moskva) krucumis l’intenci di la

federiti sen abandonar la projekti. Do dum 1939/1940 Norvegia divenis foko di German-Britana kontreaji.

Intertempe ye l'unesma di marto 1940 Hitler editis l'impero ‚Fall Weserübung‘: „Per parto dil armeo ni okupos surprizante Dania e Norvegia por protektar nia erco-bazo en Suedia e por extensar nia depart-formaci kontre Anglia por nia milit-navaro e milit-aviaro. La atako komencos ye la 9esma di aprilo, 5.15 kloki.”

La suceso di ‚Weserübung‘ kom kombinita mar-, land- ed aer-operaco dependis fundamentale de la milit-navaro. Pro to ol riskis omna navala povi super la maro e la maxim granda parto di la submara navi. La operaco-projekto por la navaro kontre-dicis preske omna reguli di la strategio pri marala kombatado, esis plena de riski. Ol projekti „marcho” di la navi tra ula marala segmento, quan la tre supera Angla navaro kontrolis. Ye diversa portui, fore distanta de l'una al altra alonge la Norvega rivo, devis eventar la abordo. La maxim nordala urbo esis Narvik, situata preske 1000 mar-milii (cirkume 2000 kilometri) distanta de la Germana depart-portui.

Raeder e la guidantaro di la marala milito expektis granda perdi e fidis a surprizo, celado e trompo. Por exemplo la Germana navi pos advoko devis hisar la Britana flago e responder per la nomo di samspeca Angla navi, exemple la krozero „Köln” per H.M.S. „Cairo” o „Königsberg” per H.M.S. „Calcutta”.

Dum l'unesma april-dii navi di la transport-formacuri departis kun materialo e soldati ye bordo. Ye la 7esma sequis la milit-navi, partigita a dek-e-un grupi, kun la chefa parto di la sekrete embarkita trupi sub la ferdeko.

Dum ke la Germana invado-formacuri ankore marchis trans la maro, Britana destrukteri ja pozis mini en Norvega mar-parti. Eventis unesma mar-kombati, qui tote manifestis la Germana projekto. Sekreta informi ja avertabis lo al amba Skandinava landi.

L'okupado di Dania de lando e de maro ye la 9esma di aprilo exekutesis preske sen kombato, ma en Norvegia la Germana trupi ofte sucesis okupar serio di la maxim importanta litorala urbi e la chefurbo Oslo erste kontre Norvega rezisto. En la Oslo-Fyordo Norvega litorala baterii per lia 28-cm-Krupp-kanoni pafe demolisis la moderna grava krozero „Blücher” e domajis la „Lützow”, l'olima kuras-navo „Deutschland”, quan Hitler altre nomizigis desquietesante pri la naufrajo di ula navo

kun tala nomo. Ulte to avan Narvik ye la 10esma e 13esma di aprilo Britana marala kombato-povi submersis dek Germana destruktivi, qui pos la des-embarko di mont-chasero jacis en la fyordo. Anke la lejera krozeri “Karlsruhe” e “Königsberg” perdesis.

Apene kande Oslo esis en Germana manuo, Vidkun Quisling, la guidanto di la Norvega fashisti, advokis abandonar la rezisto kontre la Germana invadanti. Ja dum septembro 1940 il vizitabis Hitler en Berlin ed insistabis pri l’okupado di Norvegia. Ma en Norvegia anke guvernierio e rezo – kontraste a Dania – esis rezolvinta rezistar militistale. La Norvega kombato-povi pluse rezistis a la Germana trupo, qui komandata da generalo von Falkenhorst avancis de la litoro al interna lando.

La en l’alta nordo situata Narvik esis la centro di la kombato. Ibe generalo Eduard Dietl komandis 2500 Germana mont-chasero, qui kun 2000 navani di la submersigita destruktivi kombatis kontre supera federita trupo. Kande ye la 10esma di mayo, ye la atako di Germania kontre la Benelux-landi e Francia, la milit-ceno displacesis vers Westeuropa, la federita armei abandonis Norvegia e kun to Narvik pro la ibe komenca militistala dizastro. Lo impedis tota vinkeso di la trupo di Dietl. En Berlin la naci-propagado gloriizis l’ibe eventoj e Dietl, proklamesis a heroo de Narvik, qua ja kom ‘Reichswehroffizier’ dum la frua Weimarala Republiko konfesis su a le naci.

Nun Raeder kun la batal-navi “Scharnhorst” e “Gneisenau” startis la ‘Operation Juno’ kontre la Britana marala povi, qui sekurigis la retiro di la federita trupo. Advere on sucesis submersigar la Britana avionportero “Glorious”, ma ne trovar la vera evakuanta konvoji. Kontre to la amba Germana batal-navi subisis grava domaji. La lasta federita trupo livis Norvegia ye la 8esma di junio. Du dii plu tarde kapitulacis la restaji di la Norvega armeo.

L’okupado dil amba Skandinava landi garantiis a Hitler-Germania richa fontoj de prima materio e nutrivi por la plusa milito. La milit-navo ganis bazo por la milito en la Atlantiko e la milit-aviono aerodromi, qui proximigis oli per centoj de kilometroj ad Anglia. Tamen grava perdi tre febligis la milit-navo. Ol perdabis dek destruktivi e tri krozeri, dume la lore nura du batal-navi e la grava krozero “Lützow” tante esis domajita, ke oli mankis dum multa monatoj.

Einige nicht zu verwechselnde Begriffe (Teil 3)

<i>Kirche</i>	eklezio: Kirche (Institution) kirko: Kirche (Gebäude)
<i>Wunder</i>	miraklo: Wunder, übernatürlich, nicht durch den Menschen gemacht Olim on kredis miraklo facita da fantomi. = Früher glaubte man an ein Wunder, das durch Gespenster gemacht wurde. marvelo: Wunder, wunderbare Sache, durch Natur oder Menschen gemacht Stacante unesmafoye apud la Eiffelturmo, lu longatempe kontemplis ca grandioza marvelo = Als er das erste Mal neben dem Eiffelturm stand, betrachtete er lange nachdenkend dieses großartige Wunder.
<i>gesund</i>	sana: gesund (voller Gesundheit) salubra: gesund, der Gesundheit zuträglich Tu balde divenos sana en ca salubra klimato. = Du wirst in diesem gesunden Klima bald gesund werden.
<i>rein</i>	neta: rein, gereinigt, sauber. pura: rein, ungemischt, echt. Ca tote pura metalo esas ne-neta. = Dieses völlig reine Metall ist unsauber.
<i>dick</i>	dika: dick; Gegens.: dina = dünn (flaches Aussehen). Ca drapo esas tro dika (dina) = Dieses Tuch ist zu dick (dünn). grosa: dick; Gegens.: tenua: dünn (rundliches Aussehen). Tua brakio esas tro grosa (tenua) = Dein Arm ist zu dick (dünn). (Umfang ist maßgebend).

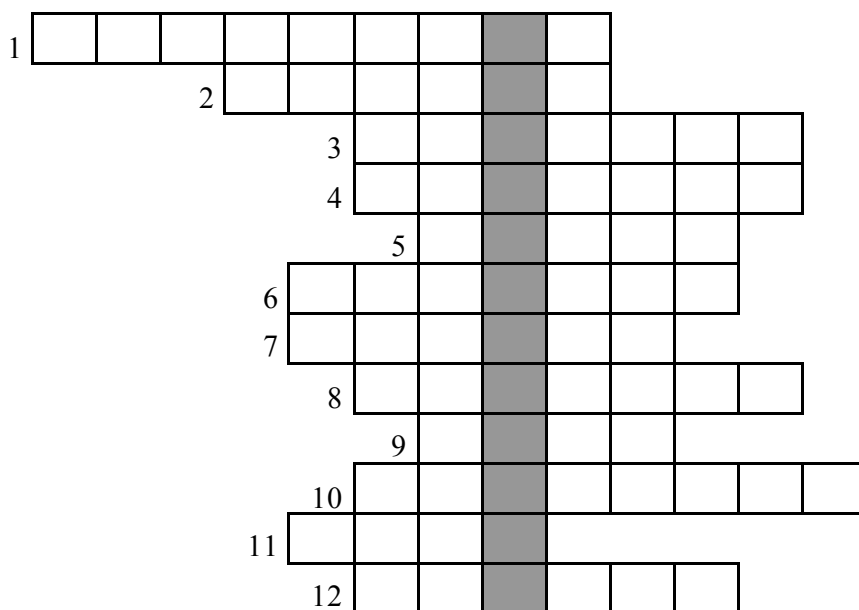
(a: fm)

Enigmato

Tale od altre

On dicas tale, ma optionas vera ulo altra. Pro quo probable? La principala intenco nomizas la literi en la markizita kesti.

1. Ceylon; 2. Japonia; 3. Ostsee; 4. Gruzia; 5. Eskimoi; 6. prima populi Americana; 7. Laponi; 8. Falkland Insuli; 9. Irlando; 10. Baskia; 11. Tailando; 12. Norda Korea

(rg)

Ido-Saluto! Editerio: Germana Ido-Societo
Postadreso: Eberhard Scholz, Rosenfelder Ring 18, 10315 Berlin
od info@idolinguo.de
Informeti pri Ido: www.idolinguo.de

Redakterio: Ido-amiki Berlin
Adresi: ver.di, FB 8, Köpenicker Straße 30,
10179 Berlin
ido-saluto@idolinguo.de
Banko: Deutsche Ido-Gesellschaft
Postbank Berlin
Konto 184566106, BLZ 10010010

La yarala abono kuestas adminime
€ 5,00, pagenda a D. Schmidtchen,
Am Turnerplatz 30,
34295 Edermünde
Por GIS-membri la abono-kusti esas
inkluzita en la membro-kontributo.

Kunlaboranti di ca numero: G. Anton (ga), R. Gensch (rg), F. Möller (fm),
A. Neussner (an), G. Schlemminger (gs), E. Scholz (es), H.-G. Winkler (hw)
a = autoro: t = tradukero: f = fotografero